Pa zudušā pēdām Jelgavas novadā

Novadpētniecība: mantojuma saglabāšana un komunikācija

Līdzfinansē Eiropas Savienība

2027 Nacionālais attīstības plāns

lielupe lauku partnerība

Dobeles rajona lauku partnerība

partnerība KAIMIŅI

BAUSKAS RAJONA LAUKU PARTNERĪBA

Mūsu vēstījums

Jelgavas novada kultūras identitāte ir saistīta ar muižām un sakrālām ēkām. Daudzas no tām dzīvo tikai fotogrāfijās un stāstos.

Mērķis – padarīt šīs liecības pieejamas sabiedrībai

Mēs – Dāvis Beitlers, Gunita Kulmane, Irisa Eidaka, Ineta Freimane, Aiva Ozoliņa, Ieva Zborovska, Inese Prancīte, Dace Vācere, Ingrīda Irbe, Aigars Stillers, Jana Blumfelde, Mārīte Bahromkina, Andra Poota, Ilze Pavloviča, Gunita Mazūre

1. Novada mantojuma vērtību identificēšana

- **Materiālais mantojums:**
  - **muižas kungu mājas un pilis**
  - **kapličas**
  - **baznīcas**
  - **saimniecības ēkas**
- **Nemateriālais mantojums – liecības par zudušo materiālo mantojumu**

2. Vērtību sistematizēšana un tematisko stāstu izvirzīšana

Ūziņu kroņa muiža

Muižas kungu māja celta 1760. gadā, nojaukta 1976. gadā, kad tika būvēts jauns tilts pār tuvumā esošo Svētes upi.

Ik pa 12 gadiem muiža tikusi iznomāta.

Atradās gleznainā vietā Svētes upes krastā.

Muižai bija bagāta saimnieciskā vēsture ar daudziem nomniekiem. Pēdējais un ilgstošākais bija Fridriha Vesmaņa mātesbrālis **Jēkabs Straumanis** (1866–1947), kurš bijis viens no pirmajiem **latviešiem** muižu rentniekiem, kā arī savulaik ieņēmis nozīmīgu vietu Ūziņu un apkārtnes saimnieciskajā un sabiedriskajā dzīvē.

Padomju okupācijas laikā Ūziņu muižā tika ierīkotas kolhoza darbnīcas. Šobrīd saglabājušās un dabā apskatāmas tikai 2 dzeltenas ēkas – bijušās muižas kūtis.

Būtu noderīgi, ja vietā, kur reiz atradās Ūziņu muižas kungu māja (pašā ceļa Ūziņi–Zaļenieki malā), atrastos informatīvs stends ar informāciju par šo vēsturisko vietu, no kuras reiz aizsākās Ūziņi.

Kalnciema muižas krogs (viena no vecākajām mūra ēkām novadā)

Attēlā – ēka ap 1930. gadu.

Tobrīd tur darbojās pagasta nespējnieku nams, aptieka un pagasta II pamatskola.

Foto no Jelgavas Skolotāju institūta Rakstu krājuma, 1930. gada Nr. 3

Kalnciema muižas krogs

Ēka celta un vairākkārt pārbūvēta 16.–19. gadsimtā.

Šī bija viena no vecākajām mūra ēkām Jelgavas novadā un vienīgā celtne, kas saglabājusies no Kalnciema muižas kompleksa, kurā sakņojies un 1690. gadā dzimis hercogs Ernsts Johans Bīrons.

Kalnciema muiža bijusi ievērojama kā pārceltuves un muitas vieta senajā Rīgas–Kēnigsbergas ceļā.

Aplūkotajā ēkā sākotnēji atradies krogs, bet kopš 1900. gada – dažādas pagasta iestādes, piemēram, nespējnieku nams, skola, aptieka, kultūras nams un veikals.

Kopš Trešās atmodas laika ēka bija pilnībā pamesta un lēnām gāja bojā.

2022. gada vasarā nojaukta kā vidi degradējošs objekts, un šobrīd saglabājies tikai tukšs laukums ar senu ozolu blakus, kā arī neliela informatīva plāksne par zudušo ēku.

Šobrīd liecības par to glabā Kalnciema muzejs.

Fotogrāfijas un ziņas no Kalnciema muzeja materiāliem.

Ēkas atliekas 2011. gadā. Dāvja Beitlera foto

Ēkas nojaukšana 2022. gadā.
Dāvja Beitlera foto

Cenas muiža (*Zennhof*)

Cenas muiža (*Zennhof*) bija Valgundes daļa, kura ap 1600. gadu piederēja Rotermundam. 1652. gadā to nopirka Bertolds fon Plettenbergs, 1685. gadā hercogs Frīdrihs Kazimirs, bet īpašnieki turpināja mainīties.

Ap 1820. gadu Cenas muižas pili klasicisma stilā uzbūvēja grāfs V. Račinskis.

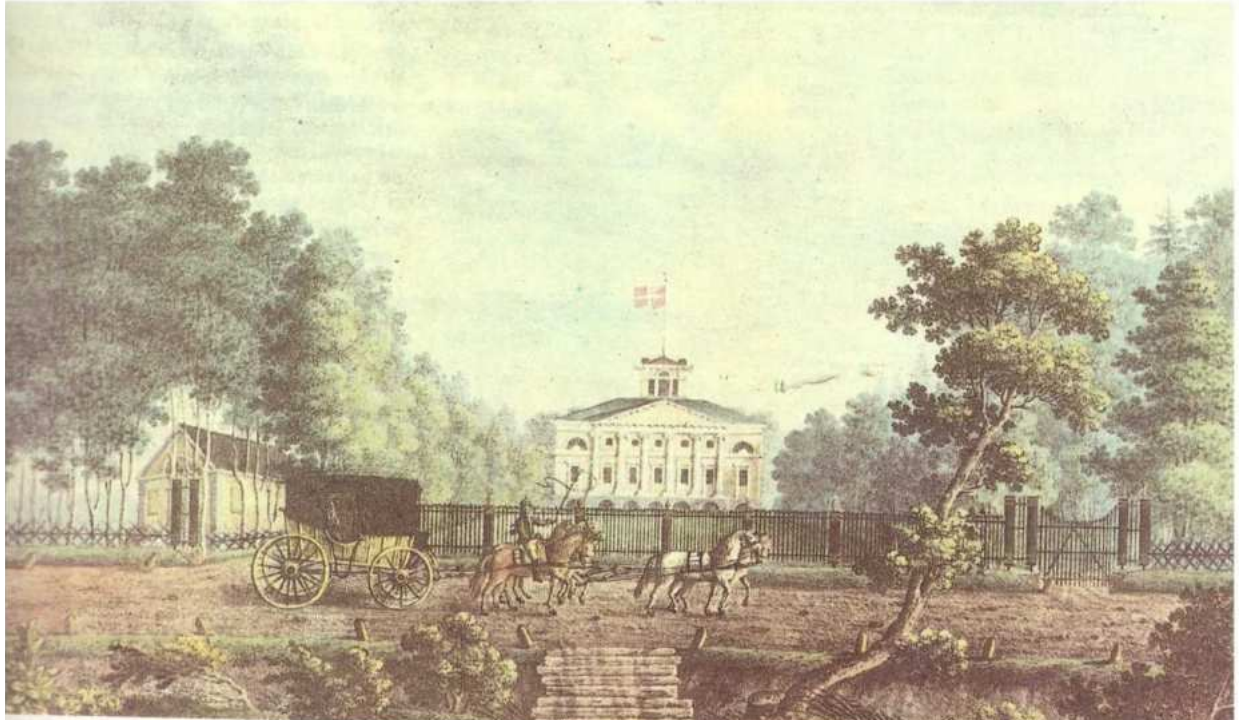

Cenas muižas pils nopostīta Pirmā pasaules kara un Neatkarības kara laikā.

Attēlā – izpostītā Cenas muiža pēc Latvijas Neatkarības kara ap 1919. gadu.

Pēc tam muižas ēka tika nojaukta, celtniecības materiāli tika izmantoti apkārtnes jaunsaimniecību (Brūveri, Melderi) ēku būvniecībā.

Cenas muižas vieta šodien

Līvenu dzimtas kapliča Līvbērzē

Celta 1787. gadā, arhitekts Severīns Jensens.

Kapliča pēc Otrā pasaules kara tika apbērta ar zemi un uz tās ierīkots padomju karavīru Brāļu kapu kurgāns.

Līvenu kapliča palikusi vairs tikai vecos nostāstos un fotogrāfijās.

Kapliča tagad atrodas zem šī obeliska

Ozolmuiža (*Paulsgnade*, *Eckhofen*)

Ozolmuižas teritorijā Hercogs Jēkabs uzcēlis medību pili un iekārtojis piekūnu audzētavu.

Pēc Kurzemes un Zemgales hercogistes likvidēšanas 1795. gadā Ozolmuiža pārgāja Krievijas impērijas ķeizara Pāvila I īpašumā, kurš to uzdāvināja Kurzemes gubernatoram Karlam Vilhelmam Heinriham fon Drīzenam (1746–1827), kurš to pārdēvēja par Paulsgnādi (no vācu val. ‘Pāvila jeb Paula žēlastība’).

19. gadsimtā teritorija nonāk barona Rekes īpašumā. 1920. gadā Ozolmuižas teritorija un tai piederošās saimniecības ēkas tiek nacionalizētas un teritorija tiek sadalīta sīkākās daļās.

Pirmā pasaules kara beigās Ozolpili nodedzināja. Latvijas neatkarības gados to atjaunoja kā patversmi.

Kādreizējais muižas parks tagad ir daļēji privatizēts. Tajā joprojām ir lielākā dižkoku koncentrācija Jelgavas pilsētā (liepa, 8 ozoli, 4 lapegles, 2 veimutpriedes).

Šobrīd Ozolpils teritorijā atrodas Valsts sociālās aprūpes centra „Zemgale” filiāle „Jelgava”.

Teteles (*Tettelmünde*) muižas pils

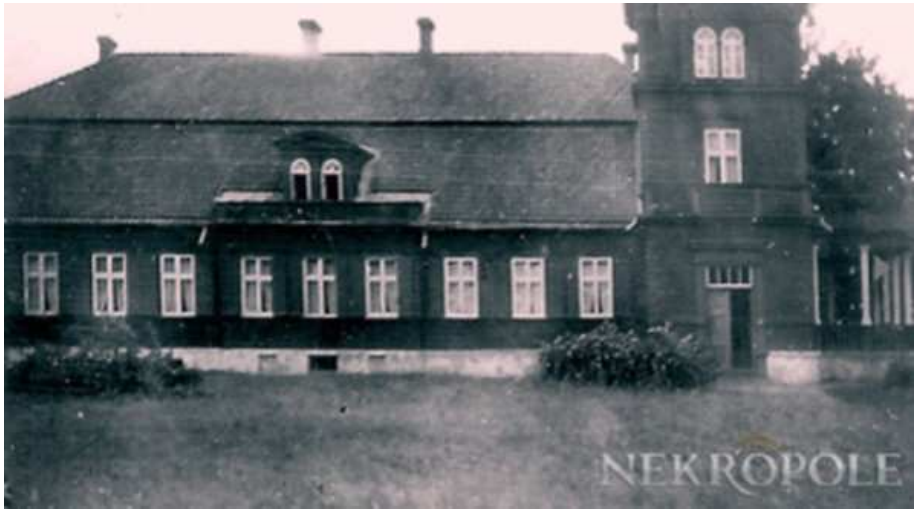

Tetelmindes jeb Teteles muiža (vācu: *Gut Tetelmünde*) bija Zemgales muiža, kas atradās Jelgavas novada Cenu pagasta Tetelē.
19. gadsimta pirmajā pusē Tetelmindes muižu iegādājās Ulrihs Frīdrihs fon Bērs (1803–1867). Muiža Bēru dzimtas īpašumā bija līdz Agrārajai reformai.
Ap muižu esošais Teteles ciems 19. gadsimtā izveidojās par vienu no Latvijas ķieģeļrūpniecības centriem.
Teteles muižas parka teritorijā tagad atrodas Teteles pamatskola.

Salgales luterāņu baznīcas drupas.

Materiālais/sakrālais kultūras mantojums. No 1998.gada vietējās nozīmes, kopš 2022.gada reģiona nozīmes kultūras piemineklis

KĀDREIZ BIJA

- Baznīca celta 18.gs.sākumā par hercoga Ferdinanda līdzekļiem. Krāšņā interjera dēļ - viena no skaistākajām Kurzemes hercogistes lauku baznīcām
- 2. pasaules kara laikā sagrauta

VĒL DZĪVAS:

- **Drupas**, kas ļauj nojaust ēkas majestātiskumu
- **Vēsturiskas liecības** par baznīcā kalpojušām izcilām personībām
- **Unikāli nostāsti** Ed.Virzas darbā «Straumēni», A.Apses romānā «Lepnā Zemgales bajāru cilts», A.Račinskas grāmatā «Lielupei līdzās...»

Svētes muižas pils

- Materiālais mantojums (arhitektūra).
- Reģiona nozīmes kultūras piemineklis. Svētes pagasts
- Ēkas projekta autors – Severīns Jensens.

- **1774.–1775. g**. – pils būvniecība. Hercoga Pētera Bīrona vasaras rezidence.
- **18. gs. b.–19. gs. s**. – pirmās pārbūves.
- **1799.–1800. g.** – Oranžērija sadalīta divos līmeņos.
- **1875.–1876. g.** – vērienīgas pārbūves armijas vajadzībām, iznīcināts interjers, likvidēta oranžērija.
- **20. gs. 20. gadi** – pārbūves Tautas nama vajadzībām.
- No Otrā pasaules kara beigām **līdz 1993. g**. – Padomju armijas karaspēka daļa
- **1993.–2018. g**.– netika apsaimniekota, demolēta. Ugunsgrēks.
- **2018. g.** – nomainās īpašnieks. Uzsākti glābšanas darbi.
- **2022. g**. – uzsākta restaurācija.

Svētes muižas pils

Zudušās vērtības:

- ievērojami mainīts sākotnējais būvapjoms;

- pilnībā iznīcināts greznais interjers, tai skaitā Ovālā zāle ar slavenā tēlnieka Johana Mihaela Grafa stuka rotājumiem;

- iznīcināta varena oranžērija ar augstiem logiem, kas atradās pagalma pusē abos korpusos;

- iznīcināts unikāls horizontālais kamīns.

Senlaikos Falcgrāves pagasts

Tagad – Glūdas

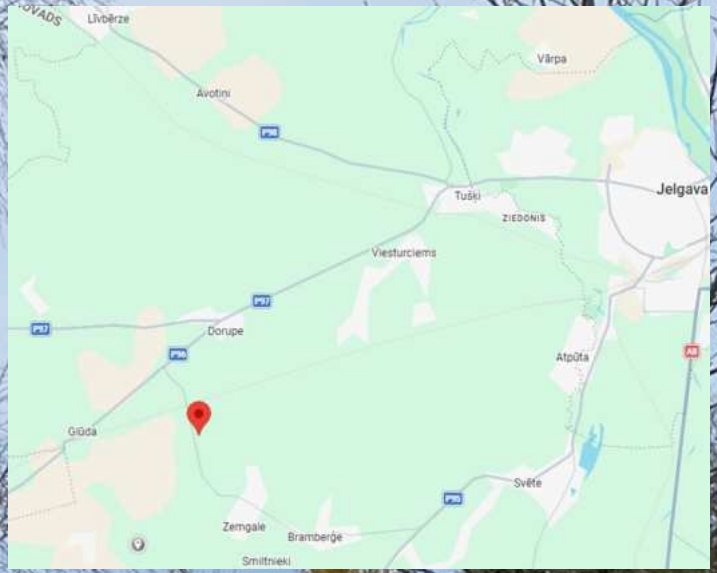

muiža

1779.gadā Jelgavā ierodas blēdis un brīvmūrnieks Kaliostro
Eliza fon der Reke atmasko
"Ziņojums par bēdīgi slavenā Kaliostro uzturēšanos Jelgavā
1779.gadā un tur izdarītajām maģiskajām operācijām"
Pateicība no Krievijas ķeizarienes
Falcgrāves muiža.

Mīlīga un teicama valdniece ir bijusi
Šarlotte Elīzabete Konstancija von der Recke,
kas savus Palcgrāves pagasta ļaudis
40 gadus lēni un gudri ir valdījuse.
Mums Palzgrāves ļaudīm viņas piemiņa paliks mūžīgi teicama.
Latviešu Avīzes, Nr.24 (13.06.1835)

Glūdas skola
kādreiz **Falcgrāves**
skola

Glūdas dzelzceļa stacija
kādreiz **Falcgrāves**
stacija

Bērvircavas muižas kungu māja

Kungu māja ap 1901. gadu

Muižas ēkas stāvoklis 2025. gada rudenī

Bērvircavas muižas (senais nosaukums: *Behrs-Wuerzau*) kungu māja celta 1509. gadā. Arhitektoniski mākslinieciskajā izpētē noskaidrots, ka tā ir vecākā koka kungu māja Latvijā, iespējams, arī Baltijā. Saglabājušās unikālas 17. gs. beigās–18. gs. pirmajā pusē apgleznotas griestu sijas, lai gan māja stipri nopostīta.

16. gs. tā piederējusi Klopmaņu dzimtai, bet 17. gs. šauru, zemu, primitīvi apstrādātu guļbūves ēku īpašumā ieguvusi Hovenu dzimta.

Ulmaņlaikā muižas ēkā ierādīja dzīvokļus, bet padomju gados te iekārtoja klubu un ēdnīcu, atsevišķās telpās dzīvoja ģimenes. Atmodas laikā ēkā mitinājās pagasta nelabvēlīgās ģimenes, kas ziemā krāsns kurināšanai izplēsa grīdas un nozāģēja sijas. 2025. gada rudenī Bērvircavas kungu māja tika piedāvāta izsolē.

Muižas apkārtnes teritorijas atjaunošanas makets

Bērvircavas muižas kungu māja

1901. gada foto

Kupola vieta

Siju apgleznojums, 18. gs. mija

Ēkā bijusi plaša zāle, kā arī muižkunga dzīvojamās istabas un saimniecības gals. Vēlāk tā pārdota vairākiem Hovenu dzimtas pārstāvjiem un, kad 18. gs. pirmajā pusē nonāca Georga fon der Hovena īpašumā, muižu pagarināja un te iekārtoja vēl divas istabas. 18. gs. vidū celtnes īpašnieks Otto Kristofers fon der Hovens nolēma griestu sijas no iekšpuses izbalsināt, bet dienvidu pusē piebūvēja fasādi ar slīpu jumtu.

Pa zudušā pēdām Jelgavas novadā

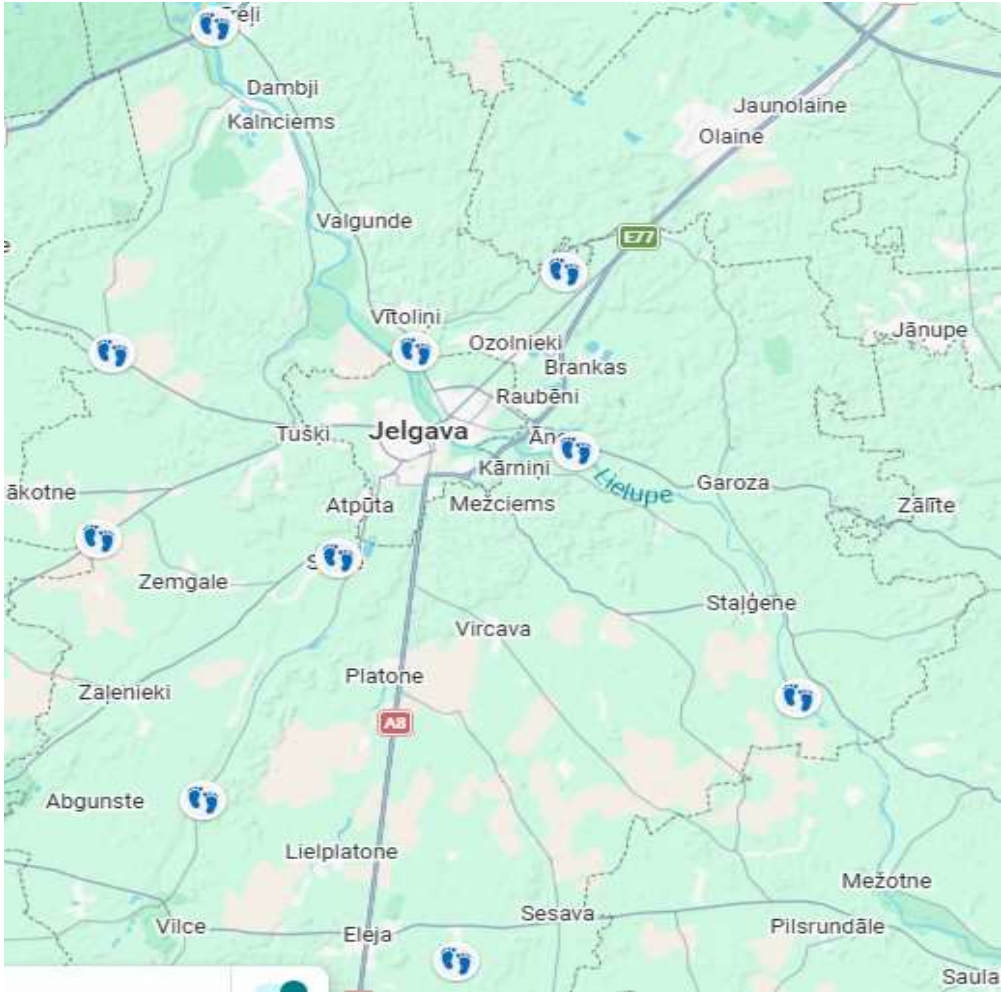

3. Vērtību pieejamības un saglabāšanas priekšlikumi

- **Digitālā pieejamība:** izveidot virtuālu maršrutu “Pa zudušā pēdām Jelgavas novadā”, izmantojot QR kodus ar informāciju objektu vietās
- **Stāstniecība un kopiena:** organizēt atmiņu vakarus vietējai kopienai, aicinot iedzīvotājus dalīties ar fotogrāfijām vai stāstiem par objektiem
- Izstrādāt tūrisma maršruta karti, ietverot visus minētos objektus

3. Vērtību pieejamības un saglabāšanas priekšlikumi

- **Objekta vai vietas marķēšana:** uzstādīt vienota dizaina informatīvos stendus ar vizuālām norādēm par zudušajiem vai laika gaitā izmainītajiem objektiem
- **Resursi un partnerības:** savstarpējā sadarbība, t. sk. ar Kalnciema muzeju, Ozolnieku vēstures ekspozīciju, Zemgales plānošanas reģionu, vietējām bibliotēkām un Jelgavas novada tūrisma informācijas centru; finansējuma piesaiste no VKKF, kā arī LEADER u. c. starptautiskiem projektiem

Mēs stāstījām par augstdzimušu ļaužu rezidencēm, muižām, krogiem, kūtīm un klētīm. Lielāko daļu no tām šodien redzēt vairs nevar.

Dzīvi ir stāsti par šīm vietām.

Dzīvie stāsti parāda mūsu novada neredzamo kultūras bagātību.

Paldies par uzmanību!